

Trygghet for arbeid og velferd

Taler

Gro Harlem Brundtland

Dato

1 mai 1995

Sted

Årdal

- 1 Neste mandag markerer vi at det er 50 år siden Norge frigjorde seg fra okkupasjon og undertrykking fra en fremmed makt. Den gang sto demokratiene på randen av en avgrunn. Vi måtte bære de største ofre og kjempe til det siste av våre krefter for å gjenvinne demokrati og fred - for å kunne leve
- 5 som frie mennesker. Demokratiet viste sin styrke - ja sin ubrytelige styrke da det gjaldt som mest.

- I 50 år har vi levd i et fritt og framgangsrikt Norge. I hele denne perioden har vår bevegelse vært den drivende kraft i norsk samfunnsliv. Det begynte med
- 10 gjenreisning. Gjennom utvikling av demokratiet - ikke minst i arbeidslivet - og gjennom økt likestilling og en aktiv fordelingspolitikk, skapte vi et samfunn vi kan være stolte av.

- Og den politiske kampen går videre. Vi må være på vakt mot angrep på
- 15 velferdsstaten. Vi må kjempe for nye forbedringer i samfunnet. Og i denne kampen må politikken hele tiden ligge i forkant av utviklingen. Den må ta utgangspunkt i den tiden vi lever i. Men målene og grunnsynet er de samme - kravet om frihet, likhet og solidaritet.

- 20 Vår solidaritet kan ikke stanse ved landegrensene. Da blir den halv og ikke hel. En milliard mennesker lever i den ytterste fattigdom. 800 millioner mennesker sulter. Hver dag dør 25 000 barn av sykdommer som vi vet hvordan vi skal helbrede. Barnarbeid tar barndommen fra millioner av unger verden over. For
- 25 10 dager siden ble en tapper pakistansk gutt på 12 år brutalt myrdet av mektige krefter. Hans modige innsats må spore oss til en felles innsats. En samlet arbeiderbevegelse vil sette kreftene inn på å skape en bred internasjonal allianse mot barnarbeid.

I Rio for tre år siden kom miljø- og utviklingsproblemene i verden for alvor på

den internasjonale dagsorden, men vi maktet bare et stykke på vei å få enighet om løsningene. I Kairo i september kom vi noe videre i å få grepet på befolkningsekspløsjonen. I København i mars ble det for første gang holdt et toppmøte om sosial utvikling. Og i september får vi den store internasjonale
35 kvinnekonferansen. Alt i FN-regi.

Og dette er bare noen av de utfordringer menneskene i fellesskap må finne løsninger på om det 21 århundre skal bety at verden går framover. Vi lever i en verden der konfliktene alt for ofte dominerer. Bare tenk på kampen mellom
40 menneskene - på liv og død - i det tidligere Jugoslavia. Vi trenger en bedre organisert verden.

Vi trenger mer demokrati - i land og mellom land. 50 år etter seieren i den andre verdenskrig står demokratiet - på tross av de mange konfliktene sterkere enn
45 noen gang. Det slår på nytt rot i land der menneskene har måttet vente altfor lenge på fred og frihet. Det vinner fram i den tredje verden.

Tilfeldighetenes spill og den sterkeste rett skaper ikke en bedre og mer rettferdig verden. Menneskene må selv ta styringen - også over de kreftene som
50 rår internasjonalt. Da må vi få demokratiet til å virke også over landegrensene.

Tenk om vi bare ga opp - og lot sterke krefter få virke uten at vi som mennesker sa fra: Vi vil bestemme over vår egen framtid. Vi vil ikke bare vente og se hvordan det går. For tilfeldighetenes spill skaper ikke en bedre og mer rettferdig
55 verden. Det kan vi bare få oppleve hvis menneskene selv tar styringen.

Den demokratiske tradisjon står sterkt i Norge. Ytringsfriheten er virksom og levende - toleransen og respekten for andre meninger har gode kår. Her er det trygt å debattere. Fanatisme, fiendebilder og vold har dårlig grobunn hos oss.
60 Men vi må vokte oss mot å tro at demokratiet er der helt av seg selv. Vi skal ikke glemme at det må brukes og pleies hele tiden.

Derfor skal vi bry oss - derfor skal vi engasjere oss. Vi må ikke bare peke på andre og si at de; de må ordne opp. Demokrati blir det først når vi alle, hver enkelt,
65 engasjerer oss og tar del i samfunnet. Uten at mennesket i siste instans er ansvarlig for sine handlinger - er det ikke noe demokrati. Vi står alle til ansvar for framtida.

- 70 Kun i samvirke med andre kan vi ha innflytelse over samfunnsutviklingen - det som bestemmer rammene for våre liv. Samfunn som ikke gir rett til å være fagorganisert, som ikke gir alle rett til opplæring og utdanning, som ikke dekker menneskenes grunnleggende behov for velferd, er ikke frie samfunn.
- 75 Vi har lært noe utrolig viktig i Norge. Det blir et rikere samfunn om alle trekkes med, hvis alle - ut fra sine forutsetninger og evner - får være med og bidra. Da blir det også et tryggere samfunn. Vi har gjort uendelig mye for å jevne ut forskjeller mellom folk. Vi er kommet langt - kanskje lenger enn noe annet land.
- 80 Denne utjevningspolitikken har ikke kommet i stedet for økonomisk utvikling og vekst. Tvert om - den har bidratt - ja, faktisk vært forutsetningen for den vekst vi har hatt i Norge. Andre samfunn som ikke har lagt samme vekt på utjevning og likhet i muligheter, har hatt en svakere utvikling.
- 85 Vi ser eksempler på dette i mange av industristedene våre. Disse er i høyeste grad også velferdskommuner. Årdal er et slikt samfunn. Her har sosialdemokratiet fått prege utviklingen.

- Her i Årdal har kommunen tatt et stort ansvar. Det har gitt et sikkerhetsnett for dere som bor her, et ansvar som ikke har vært noen hemsko for utviklingen av Verket. Det har ikke dempet frivillig innsats og dugnad. Nei, det er jo nettopp det dette samfunnet så sterkt har vært preget av. "Folkevegen til Vetti" ble bygget på dugnad - med egen svette og mest med egne midler. Årdølene har aldri vært kjent for å si nei til å gjøre en innsats for fellesnytt. Derfor tar dere nye tak når Nundalen nå skal bevares for å vise at Årdal også har andre sider enn industrien.

- Dere som kjenner stedet her og er stolte av det vet hvor mye kulturlivet betyr for hvordan et samfunn utvikler seg. Her har dere bygdekultur, arbeiderkultur, barnekultur, bedriftskultur og idrettskultur. Jeg fikk oppleve noe av den under kulturkvelden til Framfylkingen i går kveld, og seinere i dag skal mange av dere se Ungdomslagets siste oppsetning av Brødrene Østermann som alt har høstet mange godord.

- 105 Vår bevegelse er opptatt av at kulturen skal gi plass til de fleste. Kulturpolitikken skal derfor ikke lage båser og klasser. Den skal ikke være til for noen, men ikke for andre. Kulturen skal gi nye inntrykk. Den skal bryte ned skiller og stimulere

110 til fellesskap. Lokalt kulturliv er den beste forsikring mot mistriksel og sosiale problemer. Kulturliv - det er forebyggende helsevern.

Selv med vårt høye velstandsnivå og våre mange muligheter, er det nok ofte vanskeligere å vokse opp nå enn før. Det er så mange krefter som virker inn, og for mange er det vanskelig å finne forankring og tilhørighet. Endringene skjer
115 rakst og kan virke fremmede. I verste fall kan det føre til at mange lar være å engasjere seg og blir mer likegyldige. Kulturen kan da være limet som binder folk sammen og som bygger bro over generasjonskløftene og til livet omkring oss.

At arbeiderbevegelsens legger vekt på fellesskap, er ikke det samme som at mest
120 mulig i samfunnet skal gjøres av staten. Det er ikke vårt mål at den offentlige sektor skal være størst mulig. Tvert om kan en for stor offentlig sektor bli en verkebyll, slik Sverige nå opplever det. Vårt mål er å skape et samfunn der alle gis muligheter. Det er et samfunn der folk gjør sin plikt og krever sin rett. Det er et samfunn der folk yter det de kan ut fra sine forutsetninger, men der det også
125 finnes et fellesskap når behovene oppstår. Hvor mye som løses privat og hvor mye som løses offentlig, blir et spørsmål om hva som sikrer de beste resultatene ut fra de mål vi setter oss.

Ta helsevesenet som et eksempel. All vår erfaring og all sammenlikning med
130 andre land, viser at et offentlig styrt helsevesen gir mest helse for pengene og som best sørger for likhet og rettferdighet at de viktigste oppgavene blir løst først. Men selv i det beste helsevesen vil vi nok ha noen ventelister. Det er bare i det primitive samfunn det ikke finnes noen som venter, for der er det ikke noe å vente på - der finnes det ikke spesialister og sykehus.

135 Slik er det også med arbeidsmarkedet. I et godt utviklet arbeidsmarked som det norske vil det alltid finnes mennesker som er på søken etter nytt arbeid, enten fordi de har mistet det arbeidet de har eller fordi de ønsker seg noe annet. Det avgjørende er at disse ikke havner i en varig køtilværelse. Det er det som er
140 skadelig - det er det som kan bidra til utvikling av et A- og et B-lag i samfunnet.

I dag har vi et B-lag på arbeidsmarkedet. Det er noen som for lenge må vente på arbeid. Dette opptar oss sterkt. Det er derfor vi har brukt de offentlige budsjettene så aktivt de siste åra. Det er derfor vi har samarbeidet med partene i
145 arbeidslivet om moderate inntektsoppgjør og det er derfor vi så sterkt har satset på opplæring og kvalifisering for arbeidsmarkedet. Dette gir resultater - B-laget

er blitt mindre. I løpet av de siste 3-4 årene har arbeidsløsheten gått gradvis tilbake. I vår vil vi kunne se ledighetstall godt under 100.000. Også det er for
150 mange. Men nå går det den riktige veien.

At det går bedre, gjør det vanskeligere å være opposisjonspolitiker. Jeg har hørt at i noen av våre Arbeiderpartistyrte kommuner, sier opposisjonen at grunnen til at det går bedre i kommunen, skyldes flaks - flaks fordi det går så bra med
155 økonomien i fedrelandet. Men da er det grunn til å spørre: Hva er egentlig grunnen til at det går så bra i fedrelandet? Det kan vel ikke skyldes flaks det også?

Nei, når det går bra i kommune-Norge, er det fordi vi har prioritert det og holdt
160 stø kurs i den økonomiske politikken. Og det gjøres mye godt arbeid i kommunene. Vi har villet styrke kommunene, fordi de har store oppgaver å løse. Det er her folks velferdsbehov først og fremst må dekkes. Det er her mye av sysselsettingsveksten har kommet og vil komme.

165 Fra 1988 til 1995 vil kommunenes inntekter reelt øke med nærmere 20 prosent, klart mer enn veksten i nasjonalinntekten. Det arbeider 80.000 flere personer i kommunene enn i 1988. Dette er uttrykk for en formidabel satsing.

En slik vekst kan selvsagt ikke fortsette i det uendelige, og i alle fall ikke
170 uavhengig av veksten i økonomien ellers. Det er derfor vi legger vekt på å utvikle et sterkt og konkurransedyktig næringsliv som kan bære høye offentlige utgifter.

Så er det noe som er virkelig urimelig i kritikken mot Arbeiderpartiet, så er det at
175 vi ikke er opptatt av industri og næringsliv. Det har gått som en rød tråd gjennom hele vår historie. Hvem var det som gikk inn for å etablere dette industrisamfunnet? Hadde det ikke vært for Arbeiderpartiet ville ikke Årdal vært noe industrisamfunn. Norge er en industrinasjon, og Norge skal også i framtida være det om Arbeiderpartiet får ansvaret for styringen.

180 Oppbyggingen av den kraftintensive industrien her i landet, har vært en av bærebjelkene i det industri- og velferdssamfunnet Norge har blitt. Som her i Årdal var vannkraften en forutsetning for byggingen av de store industrianleggene .

185

Vi fikk sterke industrimiljøer som skapte betydelige verdier og dannet grunnlaget for en videre utvikling av landet. Arbeiderpartiet og Regjeringen vil at den kraftintensive industrien skal ha langsiktige og stabile rammer, for da vil
190 samfunn som Årdal fortsatt kunne utvikle seg. Industrisamfunnene skal ikke bli historie. Nei - vi trenger sterke industrimiljøer i Norge. De må få utvikle seg, og skape ringvirkninger også for ny virksomhet.

Staten har langsiktige kontrakter om salg av elektrisk kraft til den kraftintensive
195 industrien som dekker omlag halvparten av industriens kraftbehov. I 1991 fornyet vi alle kontraktene som løp ut i 1990-åra ut til 2010. Samtidig fikk Nærings- og energidepartementet fullmakt til å tildele kraft til nye prosjekter i industrien. På denne måten la vi til rette for at vi fortsatt skal ha betydelig kraftintensiv industri i Norge og at den også skal ha utviklingsmuligheter.

200 Mange av industriens egne kraftverk er omfattet av hjemfallsretten. Det vil si at kraftverkene tilfaller staten vederlagsfritt når konsesjonstida utløper. Dette gjelder blant annet kraftverkene Tyin og Fortun som er knyttet til metallproduksjonen her i Årdal. Våren 1993 endret vi loven slik at
205 industribedrifter med denne typen kraftverk nå kan forhandle med staten om å kjøpe anleggene tilbake for en ny 50-års periode.

Jeg er godt kjent med hva Hydros planer for aluminiumsutvikling vil kunne ha å si for Årdals-samfunnet. Staten har forhandlet med Hydro om salg av
210 kraftanleggene. Så langt har vi ikke kommet i mål, men vi arbeider med sikte på at det skal bli en løsning. Vi er opptatt av at Årdal ikke unødig skal leve i uvisshet om denne viktige beslutningen.

Vi vil stille vilkår for at Hydro skal kunne overta anleggene. Vi vil stille krav til
215 lokal bruk av kraften og vi vil stille krav om sysselsetting og utvikling av Årdal-samfunnet.

Smelteverket er mange steder selve livsgrunnlaget for lokalsamfunnet. Hjørnesteinsbedrifter er et godt og dekkende norsk ord. Likefullt vet vi at
220 modernisering i bedriftene kan bety at det blir færre ansatte. Vi ser det i mange bransjer og bedrifter. Det er ofte tale om nødvendige tiltak for å øke verdiskapingen og redde bedrifter som står i en sterk internasjonal konkurranse.

Vi er bekymret over at tallet på sysselsatte og det totale folketall i mange av våre

industristeder går tilbake. Skal denne utviklingen stoppes, er det ikke nok bare å sikre vilkårene for den industrien som er. Det er nødvendig å utvikle virksomhet i tillegg til industrien, og finne de nye veiene. Og da trenger vi den innsatsviljen og det pågangsmotet som industrisamfunnet Årdal er bygget på, og som kan
230 sikre et livskraftig lokalmiljø også i framtida.

Naturen betyr mye for oss nordmenn. Derfor må vi ta vare på den. Vi er sterkt knyttet til naturen og til det landskapet vi er født. Vår kunst og vår diktning forteller om et folk i nært samspill med kreftene og inntrykkene omkring oss.
235 Her i Årdal har naturen vært raus. Vakrere ser vi det sjelden.

Dere vet likevel bedre enn noen at det ikke alltid har sett like vakkert ut her. Dere kjenner historien fra krigens dager da engelskmennene fikk ordre om å dra inn til Årdal for å bombe tyske anlegg. Engelskmennene drog inn, men
240 returnerte med beskjed om at Årdal alt var bombet. Engelskmennene tok feil - Årdal var ikke bombet - det bare så slik ut etter tyskernes framferd.

Det har heller ikke bare sett pent ut etter at krigen var slutt. En av dem som var med på industrireisningen fra starten av, Gunnar Øren - 88 år, og til stede her i
245 dag, beskriver utviklingen av Årdal-samfunnet slik: "Det var ingen som tenkte på miljø i den første industriperioden. Det var røyk over heile dalen og skogen vart øydelagd av utsleppa. I dag er det noko anna - no er miljøet i ovnshallane så fint at du kan gå i slips og krage."

250 Og det er ikke bare i ovnshallene det er blitt bedre. Skogen vokser igjen, klesvasken tåler å henge ute og kanskje viktigst av alt - faren for alvorlige helseskader er kraftig redusert. Alt dette fordi utslippene av svovel og fluor er kommet ned på et minimum.

255 Vi mennesker har gjort forbrytelser mot naturen. Industri og tekniske framskritt har satt naturen og livsgrunnlaget under press som aldri tidligere i menneskenes historie. Det meste har skjedd fordi vi ikke visste bedre. Vi manglet kunnskap om konsekvensene av forurensningen. I dag vet vi. I dag kan vi ikke bortforklare virkninger av forurensing med at vi ikke vet. Og om vi ikke vet, må vi være føre
260 var og undersøke virkninger og konsekvenser, før vi setter i gang.

I dag er vi også kommet så langt at vi vet at vi kan drive industriell virksomhet uten å skade naturen varig. Vi var tidlig ute i Norge med streng lovgivning som

265 påla bedriftene å legge om. Dette førte til at også industrien selv la seg i selen, og utviklet produksjonsmåter som spiller på lag med naturen, og ikke imot den. Utslippene fra industrien er da også radikalt redusert. Vi kan trygt utvikle norsk industri videre uten at det skal gå på bekostning av vår natur. Det betyr ikke at industrien skal slappe av i miljøarbeidet - den må komme enda lengre - men
270 industrien er faktisk ikke vårt største miljøproblem i dag, slik det var i tidligere tider.

Det største problem idag er fattigdommen i den tredje verden, overforbruket i industrilandene, og mangelen på vilje til finne internasjonale løsninger. For
275 hvert land kommer til kort alene, og så ligger landene og vokter på hverandre og håper å dra fordeler av det.

Så ønsker noen land å være foregangsland - men det er dessverre ikke de store landene, som USA, Kina eller Russland som tar den rollen. Alt for ofte er det de
280 mindre - slike som Norge - som tar de største løft. Vi så det i Sør-Afrika og i Midt- Østen.

Det vi trenger er avtaler mellom land som fordeler ansvar på en rettferdig måte og som bygger på den nye innsikt vi har: Landegrensene betyr stadig mindre,
285 ofte ingenting som i miljøspørsmål. Derfor trenger vi forpliktende internasjonalt samarbeid mer enn noen gang. Alternativet er økt rivalisering mellom landene og økt usikkerhet.

Jeg ser mange her idag som har opplevd mellomkrigstid med nød, usikkerhet og
290 sosiale konflikter - for andre har nok krigen vært bestemmende for synet på livet og samfunnet. Vi som er yngre enn det, har stor respekt for den innsats som ble gjort for oss. For det er dere som skapte det velferdssamfunnet som ga meg og min generasjon muligheter for utdanning, bolig og helse. Det er dette storverket vi i dag må føre videre. Da må vi også ha et europeisk og internasjonalt
295 perspektiv. Vi må lytte til Martin Tranmæl som sa: "Vi skal stå med bena plantet i norsk jord, men med ansiktet vendt utad."

Til lykke med dagen!

300

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/trygghet-for-arbeid-og-velferd>

305

310

315

320

325

330

335

340